

УДК 340.15:347.97/.99](477-89) “08/12”

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2022-44-2-54-60>

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Лісна І.С.

THE HISTORY OF THE ESTABLISHMENT OF THE JUDICIAL AUTHORITY AND THE SUBJECT COMPOSITION OF THE JUDICIAL PROCESS IN KYIVAN RUS'

Lisna I.

Поважаючи традиції українського народу стало можливим дослідження судового процесу в Україні. Судова система Київської Русі не зважаючи на її незвинутість задовольняла потреби тогочасного суспільства і відповідала його розвитку. Судових установ як державних органів не існувало за часів Київської Русі, а судовий процес носив змагальний характер. Суди були народними і правосуддя здійснювалося на основі звичаєвого права. Судовий процес починався з ініціативи позивача. Сторони мали рівні права, судочинство здійснювалося публічно та усно. Процес ділився на три стадії: «заклич», «звід», «гоніння сліду». В системі доказів відводилася свідкам та ордаліям. Судочинство Київської Русі стало своєрідною основою для виникнення та розвитку вітчизняного судочинства. Актуальність даної статті полягає в тому, щоб визначити звідки бере початок вітчизняна система судочинства. При дослідженні ми прийшли до висновку, що звичайно відчизняна система судочинства бере свій початок із часів Київської Русі.

Ключові слова: Київська Русь, Судовий процес, свідки, ордалії, заклич, звід, гоніння слідом.

Висвітлення проблеми

У сьогоденні важливою є тема “Характер та особливості судового процесу в Київській Русі”, адже саме завдяки цьому можна стверджувати про те, що українське правосуддя має давню історію, традиції та особливості. Розуміючи наскільки цікавим був тогочасний судовий процес, він проходив із застосуванням як звичаєвого, так і писаного права. Центральним є перший кодифікований документ Руська Правда, котра існувала у кількох редакціях. Завдяки владі князя і повазі до общини, стало можливим дотримання гласності, в судовому засіданні були присутні і тогочасні свідки, а доведення було покладене на обидві сторони. Поважаючи традиції українського наро-

ду, стало можливим дослідження судового процесу у Київській Русі.

Стан дослідження

Увагу до теми щодо особливостей судового процесу в Київській Русі та його здійснення приділяли наступні вчені: Н.В. Аніщук, О.І. Бирюкович, Г.В. Вернадський, М.Ф. Владимирський - Будаков, Н. Дювернуа, П.П. Захарченко, Е.С. Зеленьяк, Н. Лате, Н.А. Новікова, І.В. Петров, Б.Р. Стецюк, В.Я. Тацій та інші. Не дивлячись на глибоке вивчення теми, питання становлення судової влади залишається актуальним.

Аормулювання цілей та завдань статті

Мета статті полягає у дослідженні характеру та особливостей судового процесу в Київській Русі. Тому потрібно проаналізувати функціону-

вання судового процесу в Київській Русі; дослідити інститут послухів у судовому процесі представництва Київської Русі; визначити процесуальну роль людей, видоків, мужів у древньому судовому процесі України; проаналізувати концепт правди в судовій системі Київської Русі; дослідити становлення та еволюцію принципу гласності у судочинстві Київської Русі; дати оцінку застосування ордалій в судовому процесі Київської Русі; визначити речові докази за законодавством Київської Русі; та оцінити роль показань свідків у судових справах у часи Київської Русі.

Основний матеріал

У сьогоденні важливою є тема “Характер та особливості судового процесу в Київській Русі”, адже саме завдяки цьому можна стверджувати про те, що українське правосуддя має давню історію, містить традиції та особливості. Розуміючи, наскільки цікавим був тогочасний судовий процес, він проходив із застосуванням як звичаєвого, так і писаного права.

Центральним є перший кодифікований документ Руська Правда, котра існувала у кількох редакціях. Завдяки владі князя і повазі до общини, стало можливим дотримання гласності, в судовому засіданні були присутні і тогочасні свідки, а доведення було покладене на обидві сторони. Поважаючи традиції українського народу, стало можливим дослідження судового процесу у Київській Русі.

Тему судового процесу в Київській Русі та його здійснення, розглядали наступні вчені: Н.В. Аніщук, О.І. Бирюкович, Г.В. Вернадський, М.Ф. Владимирський - Будаков, Н. Дювернуа, П.П. Захарченко, Е.С. Зеленьяк, Н. Лате, Н.А. Новікова, І.В. Петров, Б.Р. Стецюк, В.Я. Тацій та інші. Проте на сьогоднішній момент ступінь дослідження судового процесу у Київській Русі є недостатнім, оскільки чимало особливостей, які були притаманні при розгляді справ за Руською Правдою є нерозкритими науковцями. Існують суперечливості і при застосуванні процедури гоніння сліду та застосування ордалій. Тому судовий процес Київської Русі потрібно детально досліджувати, через це тема є надзвичайно актуальною.

У літописі “Повість минулих літ”, котра датується приблизно XI ст., міститься перша пи-

сьмова згадка про правосуддя. Свідчення Нестеревого літопису яскраво підтверджують наявність у східнослов'янських племен “своїх звичаїв, батьківських законів і переказів”, вказуючи на те, що кожен має “норов свій” [1, с.21]. Літопис зображує численні усобиці, войовничість різних народів, котрі почали воювати між собою. Тоді люди і рішили: “пошукаємо самі в себе князя, і щоб волонів нами і судив по праву” [1, с.21].

У Статуті князя Володимира Святославовича “О десятинах, судах й людях церковних” вперше згадується слово “суд”, цей документ дослідники подій цієї епохи відносять до початку XI ст. Він є суттєвим правовим документом Стародавньої Русі.

З часом зростає кількість законів і на цьому ґрунті виникає потреба щодо їх систематизації та кодифікації. З'явилися збірники законів, а на їх основі зібрано кодифіковану збірку законів під назвою “Руська Правда”. Саме слово “правда” сприймалось як таке, що представляє правильність, а значить містить істину, домагається чесності та справедливості. Подібні джерела дають змогу розібратися із витоками розвитку судочинства у Стародавній Русі та зрозуміти за які діяння людей здійснювалось переслідування.

В той час судовий процес носив обвинувально - змагальний характер, його здійснювали в присутності свідків. Відбулося змагання сторін за формулою “слово проти слова”, при цьому усі заяви та клопотання повинні були підтверджуватися доказами [2, с.24-25]. Серед статей Руської Правди лише одна – ст. 15 у Короткій редакції вказує на общинний суд, котрий слід сприймати як пережиток суду, що мав місце раніше, де долю людини вирішувало 12 чоловік. Серед суддів у Київській Русі виділялись: державні, тобто князівські, церковні, вотчинні - боярські й громадські, що були відомі під назвою вервні [3, с.35-36].

Останні діяли ще з давніх часів як єдині судові органи, а пізніше - поряд із князівськими судами. Вони розглядали ті справи, які були пов'язані із захистом права власності, в т.ч. у випадках з недотриманістю земельних меж та дрібними злочинами й проступками селян - смердів. Очолював вервний суд вервний староста, а до його складу входили громадяни, котрих обирала територіальна громада. Їх називали по - різному – “добрі люди”, “мужі”, “обчі старці”. Державний

розвиток спонукав розгляду чималого обсягу справ князівським судом, якщо серед сторін знаходилися представники феодальної знаті [4, с.278-281].

У суді знаходилися і інші урядовці, серед них ябедники, отроки й писці, котрі залучались до допоміжних та виконавчих функцій суду. В окремих статтях Руської Правди - ст. 42 Короткої редакції Правди (далі - КП), 9-10, 20,74,86,107-108 Просторової редакції Правди(далі – ПП), де встановлюються та уточнюються судові побори, зважаючи на користь осіб, що є допоміжними поміж судового персоналу, а саме: мечник, метельник, дитячий [5, с.40]. Відомо, що суд відбувався на княжому дворі чи в інших місцях державного значення, де знаходився князь або його урядовці під час об'їзду краю. Окрім столичних чи об'їздових судів, існували також і провінційні постійні княжі суди – суди княжих намісників, тобто посадників. Княжий суд поширював свою компетенцію на всіх людей, але були й винятки щодо справ та осіб, зокрема церковних людей [6].

В Руській Правді та в інших джерелах зазначається про суд князя. Статті Руської Правди - ст. 33 КП, ст 78 ПП не дозволяли мучити смерда та огнищанина без княжого слова. Закуп згідно ст. 56 ПП міг піти жалітися до князя та суддів.

Князь зі своїми боярами розглядав найважливіші справи на звичайному місці суду - княжому дворі, як це було зазначено у ст. 40 ПП [5, с.40]. З прийняттям християнства у Київській Русі стався поділ компетенцій між князівським та церковним судом, про це стверджує Статут князя Володимира Святославовича “ О десятинах, судах й людях церковних” [6].

Церкві належало своє провадження судів, що визначали церковні установи за часів правління князів Володимира та Ярослава.

Їм підпорядковувалися особи, що належали до духівництва та їх сімей, включались також й представники церковної прислуги та утриманці церкви, котрі жили в монастирських та церковних володіннях, причому у всіх справах. Церквою розглядались всі церковні справи щодо злочинів проти віри, спадкові справи, сімейно - шлюбні відносини, справи моралі і т.п. У кожній єпархії суди діяли при єпископі, вони здійснювались ним самим чи його заступником, котрий виконував дане доручення. Хоча церковний суд мав свою

авторитетність, зі сторони державної влади йому надавалась допомога у реалізації присуду [7, с.22].

Згідно до викладу Руської Правди, судова справа називалась тяжою, сторони називались сугажниками, а позивач – ісцем, відповідач – позваним. Характер судового процесу представляв змагальний (обвинувальний) зміст, адже сторони на рівні повноправних домагались переваг у процесі. Початком суду ставав заклич, тобто публічна заява потерпілого, скажімо про пропажу та її прикмети, як того вимагала ст. 32 розширеної редакції документу. Оскільки між кримінальним та цивільним процесом чіткого розмежування не було, все таки певні процесуальні дії застосовувались окремо до кримінальних справ.

Цікавим є і той факт, що у справах про вбивство, подібну судову справу могли розпочати тільки родичі або близькі загиблого. В такому випадку зазначені особи повинні були звертатися до людей того села чи вулиці, де злочин був скоєний. Вони просили усіх допомогти їм у розшуку вбивці чи свідків, водночас обвинувачений займався пошуком свідків своєї доброї поведінки. Тільки після цього всі вони могли йти у суд. У ситуації, коли біля села знаходили невідоме нікому мертве тіло, то слідство не відбувалось і суд не розглядав подібних вбивств. Як правило, явка до суду сторін була обов'язковою, але при існуванні поважних причин, особи могли бути замінені на “добрих людей” при умові, що їм довіряв суд. В ході судового процесу сторонами викладались докази, для цього залучались: свідки, котрі називались видоками, послухами, людьми. До того ж вони належали до вільних людей, як правило, це чоловіки і їх число було встановлене. Характерним для тогочасного періоду було прийняття присяги. На початку це була поганська рота, а у подальшому – християнське хресне цілування, котре складали сторони і свідки. Суттєвим залишалось пред'явлення речових доказів, в числі їх були знаки побиття, тіло вбитого, рани, сліди, вкрадені речі [6]. В судовому процесі застосовувались ордалії (Божі суди), які включали в себе випробування: водою, залізом, двобоєм та жеребом [8, с. 79]. Траплялись випадки, що підозрюваного для випробування кидали зв'язаним у воду. На жаль, на той час багато хто вважав, що якщо людина тонула, то вона вважалась невин-

ною, адже за народним повір'ям погану людину вода не бере а при випробуванні розпеченим залізом, невинним став той, у кого слідів опіків не залишалось [8, с.79].

Необхідно також проаналізувати інститут послухів у судовому процесі представництва Київської Русі. За послухами стояло завдання довести, що відповідач чи позивач є добро порядними людьми і вони заслуговують на довіру. Тому послухи виступали в ролі поручителя. Наявним був навіть спеціальний давньоруський термін, котрий зазначав, що виступати послухом в суді – послушествовати [9,с.145]. Відомо, що в ролі захисників тоді виступали послухи, так звані свідки порядного життя сторони, котра була учасником судового процесу. Їх в той час називали ще і свідками доброї слави (репутації) сторін. Нерідко назва даного інституту призводила до непорозумінь; адже бувало люди довіряють найбільше першому враженню і тому вважають, що послухом є той, хто свідчить по слуху. Це і використовували сторони посилаючись на послухів.

На превеликий жаль, документ Руської Правди не розкриває широко змісту відрізнити видока та послуха. Проте архаїчний підхід в організації процесу підтверджує, що обов'язок послухів спільно із стороною, котра їх виставила, є разом йти на “роту”, тобто присягати. Послухам відводилась не одна процесуальна функція. Насамперед, вони виступали людьми, на яких сторони мали змогу послатися у різних обставинах. Крім того, послухам доводили про нанесення образи, це робилось при оголошенні необгрунтованого наклепу. Тоді сторона заявляла себе як позивач, а також і свідок. Таким чином, видок і послух ведуть дві процесуальні ролі, що повністю одна від однієї відрізняються. Бо видок виступає простим свідком, зважаючи на сучасне розуміння цього слова, тоді як послух є пособником, адже на нього посилається позивач і відповідач.

Виступи людей у суді, що слугували джерелом доказу, мали юридичну підставу, й включаючи звичаєве право, договори Київської Русі із іншими державами та усе, що пов'язано з Руською Правдою. У Руській Правді щодо джерел показань називають наступні категорії – люди, видоки, мужі. Самі терміни “люди” і “видоки” застосовувались у Руській правді, враховуючи як

вид справи, так і роль, котру вони виконували в судовому процесі [10].

У давньому змагальному процесі люди, видоки, мужі мали різнобічну роль, а саме: вони виступали і суддями про фактичні обставини справи, і були суддями факту. Це впливало із того, що по суті і юридично роль судової інстанції зводилась до фіксації перемоги однієї із сторін процесу за наслідками доказування.

Основними принципами здійснення судочинства у часи Київської Русі були: концепт «правди» та гласність. На початковому етапі, коли здійснювалось формування Києворуської державності, слово “правда” за своїм змістом було суттєвим чинником задля становлення моральної свідомості суспільства. Літописи того часу не рідко фіксують терміни, які свідчать про моральність. До них відносяться поняття звичай, руський закон, нрав [11]. Правду слід розглядати як суб'єктивне усвідомлення членів територіальних громад, що мешкали на Києворуських землях, власного громадянського обов'язку та відповідальності перед власне територіальною громадою.

Ставлення публіки до судової справи охоплювалось гласністю. Воно було далеко за межами громадського контролю за законністю та прийнятністю судових рішень, як то сприймається нині. Проте в добу Київської Русі публічність сприяла суддям здійснювати окремі процесуальні дії, в тому числі не набуваючи статусу учасника процесу. Крім того, в судовому процесі фіксувались досить важливі цивільні факти під час самого процесу, бо на той час судочинство не мало притаманних йому елементів писемності.

Гласність для общинного суду була визначальною засадою, без якої просто об'єктивно неможливо було розглянути цивільні справи. Община допомагала сторонам справи та суду її вирішити. Вона безпосередньо залучалася до процесуальних дій. Найбільш наочно це ілюструє розроблена нормами «Руської Правди» процедура «закличу» та «зводу», які регламентувалися ст. 11, 13-14 та 16 Короткої редакції «Руської Правди» та ст. 32, 34-39 Поширеної редакції «Руської Правди» [12, с.9-12]. Вони визначали процедуру «закличу» та «зводу» за ввіндованим позовом, тобто пошуку загубленої речі (останньою міг бути також челядин, тобто раб).

Також необхідно розглянути види судових доказів за часів Київської Русі. За часів Київської Русі судовий поєдинок включав в собі “Суд Божий”, “ордалії”, “роту” та “поле”. Суд Божий застосовувався тільки в тому випадку, коли звичайні способи доведення були всі вичерпані, а істину не вдалось встановити. Тоді як ордалія не слугувала засобом насильницького витискання провини при визнанні, оскільки тортури в ній відігравали інше значення. Ордалії ґрунтувалися на переконанні в тому, що Бог втручається в людські справи постійно, у зв'язку із чим його можна спонукати до участі в судовій тяжбі. Більш пізніше з'явилися речові докази. У нормах Руської Правди не можна знайти підтверджень щодо законодавчого закріплення “речових доказів,” що були допустимими засобами доказування в судовому процесі. Але окрема норма цієї пам'ятки права все таки свідчить про їх використання. Так, про речові докази переконливо Руська Правда характеризує, коли йдеться мова про справи кримінального характеру, адже там є відповідний опис, в якому згадується про криваві плями на тілі, існування крадених речей у особи, наявність тіла вбитого на території общини, існування синців тощо. На підтвердження тому є наступні приклади. Знайдений кінч чи інша річ, яка загублена чи вкрадена, знайдено холопа в господарстві, який втік від колишнього господаря. Порівнюючи із сучасним етапом розвитку держави, варто наголосити, що у Київській Русі показання свідків відрізнялися істотною особливістю. Вони покладалися на учасника процесу – свідка. У часи Київської Русі свідок робив свідчення стосовно дії та змісту правової норми звичаєвого характеру, адже судді не завжди знали місцеві звичаї. Тому дослідження історичного екскурсу участі свідків у судовому процесі викликав у мене певний інтерес.

Отже в давньоруській державі система судових органів мала ще слаборозвинутий характер, але могла задовільняти потреби суспільного значення і відповідати в цілому його розвитку. Особливостями судового процесу Київської Русі був яскраво виражений змагальний характер і лише позивач виходив із ініціативою початку судового процесу. В Київській Русі публічність була обов'язковою для общинного суду, тобто публіка мала бути представлена в особі певних представ-

ників при розгляді справи. В періоді Київської Русі для показань свідка була характерною формальна оцінка, насамперед послухами. По суті свідок перетворювався на суддю, який розв'язував справу, адже достатньо було привести на судове засідання певну кількість послухів і виграш у справі було забезпечено.

Судова практика Київської Русі базувалась на системі судових доказів. Тоді застосовували речові докази в ході розгляду та розв'язання цивільних справ, які в значній мірі були предметом судового спору. Проте інститут речових доказів, ще не був закріплений в правових нормах Київської Русі. Законодавчі норми Київської Русі висвітлюють історичну згадку про речові докази. Як правило, класифікація цих доказів мала зв'язок із подіями кримінального правопорушення.

Висновки

Проаналізовано, що в давньоруській державі система судових органів мала ще слаборозвинутий характер, але могла задовільняти потреби суспільного значення і відповідати в цілому його розвитку. Встановлено, що особливостями судового процесу Київської Русі був яскраво виражений змагальний характер і лише позивач виходив із ініціативою початку судового процесу. Позитивним є те, що в тогочасному періоді сторони користувались процесуальними правами на рівних, а судові засідання відбувались публічно, хоча його особливістю було проведення усного процесу. До стадій процесу слід перерахувати: “заклич”, “звід” та “гоніння сліду”. Чимала увага приділялась доказам, зокрема в числі їх рахувались свідки, присяга та ордалії.

Зазначено, що послухи не належали до безпосередніх свідків вчиненого злочину. Проте, якщо відповідач мав змогу виставити певну кількість послухів, його могли звільнити від покарання.

Аргументовано, що у древньому змагальному процесі люди, видоки, мужі виступали у деяких ролях, вони були в ролі суддів про фактичні обставини справи, судьями факту, бо на той час роль суду, як суду права зводилась фактично та юридично до фіксування перемоги однієї сторони над іншою за наслідками процесу доказування.

З'ясовано, що правда виступала як концепт судової системи Київської Русі. В її зміст входили

фундаментальні права та обов'язки вільних громадян, а також, були виражені рівні позиції в судовому процесі. Крім того, суттєве значення відігравали державно - правові інститути, котрі здійснювали всій вплив на стабілізацію та розвиток життєвих перспектив.

Досліджено, що в Київській Русі публічність була обов'язковою для общинного суду, тобто публіка мала бути представлена в особі певних представників при розгляді справи. Така закономірність становлення судової системи та схильність до розвитку гласності була визначальною для судового процесу того періоду. Адже забезпечувала відкритість судового розгляду справ.

Визначено те, що застосування ордалій мало місце тоді, коли не було свідків у справі або справа носила вартісний характер чи була пов'язана із вбивством. До ордалій належало випробування водою та залізом - це називалось "Судом Божим". Випробування залізом було найтяжчою ордалією та полягало в тому, що людина зазнавала страждань, через те, що їй на руки ставили розпечене залізо. Якщо опіків не було, тоді людину виправдовували. При випробуванні водою мало місце зв'язування особи, саме в такому стані її поміщали у воду, якщо людина тонула - визнавалась невинною.

Аргументовано, що судова практика Київської Русі базувалась на системі судових доказів. Тоді застосовували речові докази в ході розгляду та розв'язання цивільних справ, які в значній мірі були предметом судового спору. Проте інститут речових доказів, ще не був закріплений в правових нормах Київської Русі. Законодавчі норми Київської Русі висвітлюють історичну згадку про речові докази. Як правило, класифікація цих доказів мала зв'язок із подіями кримінального правопорушення. Тому виділяють два види подібних доказів - сліди злочину та об'єкт злочинного посягання. Оскільки в Київській Русі джерелом законодавства було звичаєве право та сформована на його основі судова практика, самі норми процесуального законодавства носили казуальний характер. Тому в тогочасному періоді сліди злочину обмежувались слідами спричинених тілесних ушкоджень, а об'єкти злочинного посягання найчастіше стосувались викрадених речей, які узагальнено позначались терміном "лице".

Встановлено, що в періоді Київської Русі для показань свідка була характерною формальна оцінка, насамперед послухами. По суті свідок перетворювався на суддю, який розв'язував справу, адже достатньо було привести на судове засідання певну кількість послухів і вираш у справі було забезпечено. Фактично у даній ситуації суддя лише ставав фіксатором результатів справи та не мав змоги вирішувати справу за власним ставленням до показань свідків, тому вважаю, що судова система в минулому мала певні недоліки і не давала об'єктивного розгляду спору по суті

Література

1. Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Переклад з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка. Київ: Радянський письменник, 1990. 558с.
2. Захарченко П. П. Історія держави і права України/К. : Атіка, 2004. 368 с
3. Терлюк І. Я. Історія держави і права України. (Доновітній час):[навч. посіб. К.: Атіка, 2006. 400 с
4. Русакова І.Г Історія становлення судової влади в Київській Русі/Молодий вчений. 2014. № 12(1). С. 278-281.
5. Тацій В. Я. Історія держави і права України: підручник: у 2 т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. К. : «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. Т. 1. 656 с
6. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. URL: <http://litopys.org.ua/encycl/eui060.htm> (дата звернення 27.08.2022)
7. Швидько Г. К. Історія держави і права України (X – початок XIX століття). Дн-ск. : ДГУ, 1998.с.56
8. Іванов В. М. Історія держави і права України: підручник; Міжрегіональна академія управління персоналом. К. : МАУП, 2007. 552 с.
9. Аніщук Н.В. Інститут послухів у судовому представництві Київської Русі /Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.) / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ "ОЮА". Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2013.- Т. 1. с. 145-147.
10. Руська правда URL: <http://litopys.org.ua/yushkov/ru.htm> (дата звернення 27.08.2022)
11. Повість минулих літ Нестора Літописця URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13465> (дата звернення 27.08.2022)

12. Правда Руська XI–XII ст. / Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т.1 / Уклад.: Ю.В.Білоусов, І.Р.Калаур, С.Д.Гринько та ін. / За ред. Р.О.Стефанчука та М.О.Стефанчука. К. : Правова єдність, 2009. С. 9–12.

References:

1. The Tale of the Timeless Years: Chronicle (According to the Ipatsky list) / Translation from Old Russian, afterword, comment. V. Yaremenko. Kyiv: Soviet writer, 1990. 558 p.

2. Zakharchenko P. History of the State and Law of Ukraine/K. : Attica, 2004. 368 p.

3. Terlyuk I. History of the state and law of Ukraine. (Pre-modern time): [learning. manual K.: Atika, 2006. 400 p

4. Rusakova I. The history of the formation of judicial power in Kyivan Rus/Young scientist. 2014. No. 12(1). P. 278-281.

5. Tatsii V. History of the state and law of Ukraine: textbook: in 2 volumes / Ed. V. Tatsia, A. Rogozhina, V. Honcharenko. K.: "In Yure Publishing House", 2003. Vol. 1. 656 p.

6. Encyclopedia of Ukrainian studies. General part. URL: <http://litopys.org.ua/encycl/eui060.htm> (access date 08/27/2022)

7. Shvydko G. K. History of the state and law of Ukraine (10th - beginning of the 19th century). Dnsk : DSU, 1998.p.56

8. Ivanov V. History of the state and law of Ukraine: textbook; Interregional Academy of Personnel Management. K.: MAUP, 2007. 552 p.

9. Anishchuk N. Institute of obedience in the judicial representation of Kyivan Rus / Legal life of modern Ukraine: materials of the International. of science conf. prof.-lecturer and graduate student. warehouse (Odesa, May 16-17, 2013) / resp. for issue V. M. Dryomin; NU "OYUA". South region Center of National Academy of Sciences of Ukraine. Odesa: Phoenix, 2013. - Т. 1. с. 145-147.

10. Rus' truth URL: <http://litopys.org.ua/yushkov/ys.htm> (access date 08/27/2022)

11. The Tale of Past Summers by Nestor the Chronicler URL:

<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13465> (access date 08/27/2022)

12. Rus' truth of the 11th–12th centuries. / Codification of civil legislation on Ukrainian lands. Volume 1 / Compiler: Y. Bilousov, I. Kalaur, S. Hrynko and others. / Under the editorship R. Stefanchuk and M. Stefanchuk. K.: Legal Unity, 2009. P. 9–12.

The history of the establishment of the judicial authority and the subject composition of the judicial process in kyivan rus'

Respecting the traditions of the Ukrainian people made it possible to study the judicial process in Ukraine. The judicial system of Kyivan Rus, despite its underdevelopment, met the needs of the contemporary society and corresponded to its development. Judicial institutions as state bodies did not exist during the time of Kyivan Rus, and the judicial process was adversarial in nature. Courts were public and justice was administered on the basis of customary law. The trial began at the initiative of the suitor. The parties had equal rights, the proceedings were conducted publicly and orally. The process was divided into three stages: "zakluch", "zvid", "godinnya slidu". System of evidence was assigned to witnesses and ordeals. The judiciary of Kyivan Rus' became a kind of basis for the emergence and development of the domestic judiciary. The relevance of this article is to determine where the domestic judicial system originates. During the research, we came to the conclusion that judicial system originates from the times of Kyivan Rus.

Keywords: Kyiv Rus, Trial, witnesses, ordeals, subpoena, summons, pursuit.

Авторська довідка:

Лісна Іванна Стефанівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЧНУ ім. Петра Могили.

Стаття надійшла до редакції 7 листопада 2022 р.